

STANDARDI- ZACIJA JEZIKA NARODNOSTI VOJVODINE

Vojvodina kao višenacionalna i višejezična zajednica predstavlja zanimljiv fenomen za razna sociolingvistička proučavanja i poligon za proveravanje validnosti teorijskih postavki sociolingvistike. Za proučavanje pitanja standardizacije u višejezičnim sredinama Vojvodina takođe pruža vanredno bogat empirijski materijal. Sa stanovišta tipologije standardizacije, ona bi mogla da predstavlja onaj tip koji je karakterističan za višejezične zajednice u Evropi. Međutim, u procesima standardizacije jezika narodnosti Vojvodine prisutni su elementi koji su specifični samo za ovu društveno-političku zajednicu.

Predmet ovog izlaganja je da se standardizacija sagleda u svetlu kulturno-jezičkih zbivanja u prošlosti (1) i sadašnjosti (2), i da se ukaže na neke aspekte primene standardizacije u ovim prostorima (3).

1.

Pošto standardni jezik čini standardnim civilizacijsko-jezička nadgradnja — pismo, terminologija, frazeologija, uzusne i druge norme (Brozović, 1982) — potrebno je da prilikom razmatranja standardizacije jezika narodnosti Vojvodine, imamo u vidu neke kulturno-istorijske momente u razvoju njihovog standardno-jezičkog izraza.

Stvaranje norme u slovačkom, rumunskom i mađarskom jeziku odvijalo se u prošlom veku u okviru kulturno-jezičkih pokreta naroda Habzburške monarhije. U istoriji je taj proces poznat kao borba za stvaranje književnog jezika. Ponikla je iz potrebe građanskog društva za brzom i uspešnom komunikacijom, kojoj su dijalekti bili ozbiljna prepreka. Međutim, pored te zajedničke crte u razvoju nadgradnje pomenutih jezika, mogu se zapaziti i razlike koje proističu iz posebnosti istorijskog razvoja pojedinih naroda i njihove jezičke tradicije, kao i iz različitih koncepcija u postavljanju i rešavanju zadataka (Arato, 1983).

1.1. U razvoju slovačkog književnog jezika značajan korak predstavlja Bernolakova gramatika (1790) i njegov rečnik (1825—27). Bernolak i njegovi sledbenici hteli su da zapadnoslovački dijalekat razviju u književni jezik i borili su se protiv onih koji su smatrali da češki jezik kraljevske Biblije treba očuvati i kao književni jezik Slovača. Borba između crkvenog jezika i moderne književne norme, slična onoj koja se odvijala kod Srba, uzima maha četrdesetih godina prošlog veka. Tada dolazi do diferencijacije u slovačkom nacionalnom pokretu: pod Šturovim vođstvom formira se levo krilo, nasuprot desnom, čiji je vođ bio Kolar. Šturova zamisao je bila da se stvori samostalni slovački književni jezik. On je u tom pogledu bio radikalniji od Bernolaka jer je za književni jezik uzeo srednjoslovački dijalekat, koji se potpuno razlikovao od češkog, i predstavljao je najtipičniji slovački dijalekat, za razliku od zapadnoslovačkog, veoma bliskog češkom jeziku. Borba se završila pobedom Štura i njegovih pristalica, pa se danas slovačka književna norma zasniva na srednjoslovačkom dijalektu, čiju su gramatiku pripremili Štur i Hodža.

Slovaci su počeli da naseljavaju Vojvodinu sredinom XVIII veka, i doseljavali su se do polovine XIX veka (Dudok, 1980). Za istoriju književnog jezika Slovača u Vojvodini značajna su dva perioda. U prvom periodu, koji je trajao do 1918. godine, Slovaci u Bačkoj, Banatu, Sremu i Slavoniji, kao i Slovaci na teritoriji današnje Mađarske i Rumunije, bili su u okvirima iste države sa Slovacima u Slovačkoj, i svi su imali uglavnom podjednake uslove kulturnog razvoja. U drugom periodu, koji počinje po završetku prvog svetskog rata, Slovaci su se našli u četiri države: jezgro je osnovalo sopstvenu državu, u zajednici sa Česima, dok su ostali delovi postali nacionalne manjine u novoosnovanim državama — Mađarskoj, Rumuniji i Jugoslaviji, posle čega je njihov kulturno-jezički razvoj tekao odvojeno.

1.2. Za razliku od slovačkog, stvaranje rumunskog književnog jezika odvija se u različitim društveno-političkim zajednicama, pa se u tom procesu javljaju različite tendencije: u Erdelju (koji se nalazi u sastavu Habzburške monarhije) latiniziranje, u rumunskim kneževinama italijaniziranje rumunskog jezika.

Za rumunski jezik u Erdelju značajna je gramatika koju su napisali Miku i Sinkai, 1780. godine. Autori su uveli latinicu umesto ćirilice, koja je upotrebljavana pod uticajem liturgijskog jezika pravoslavne crkve. Osnovna koncepcija autora te gramatike proistekla je iz uverenja da je rumunski jezik potomak klasičnog latinskog. Pozitivna strana tog shvatanja je bila u tome što je raskinula s liturgijskim jezikom i učinila značajan korak ka podizanju rumunskog jezika na nivo književnog, dok je negativna strana latiniziranja bila udaljavanje od narodnog jezika. Treći član te latinističke škole, Major, zastupao je realnije stanovište. Po njemu, rumunski jezik potiče od vulgarnog latinskog. Takvo shvatanje otvorilo je put bogaćenju rumunskog književnog jezika zalihama iz narodnog jezika. Rečnik koji se pojavio 1825. godine dao je znatan prostor rečima iz narodnog jezika.

U isto vreme kad u Erdelju, otpočelo je unapređivanje jezika i u rumunskim kneževinama. Prva rumunska gramatika pojavila se krajem XVIII veka. Ta gramatika, koju je napisao Vakaresku, već je imala obeležje italijaniziranja. Vakaresku je upotrebljavao terminologiju italijanske gramatike i odomaćivanjem italijanskih reči nastojao je da obogati rumunski jezik. Još izrazitije je zastupao italijanski pravac Radulesku. Pod uticajem italijanske književnosti, on je četrdesetih godina prošlog veka zastupao tezu da rumunski i italijanski ne predstavljaju dva jezika, već dva dijalekta jednog jezika. Po njegovom mišljenju, dok su se italijanska i španska književnost razvijale, rumunska je zaostala, i pala pod izvesne varvarske uticaje. Da bi odstranio te uticaje i pokazao jezičko jedinstvo, stvarao je nove reči, i preplavio rumunski jezik italijanskim i francuskim rečima.

Ekstremne tendencije, kako latiniziranja tako i italijaniziranja, pretrpele su poraz. Tokom XIX veka bukureštanski govor s elementima francuskog jezika usvojen je kao književna norma za sve rumunske teritorije.

1.3. Razvijanje kulture mađarskog jezika bilo je takođe prisutno u kulturno-jezičkim pokretima u Habzburškoj monarhiji. Na području mađarskog jezika vodila se oštra borba između ortologa i neologa. Poseban udeo u stvara-

nju mađarske književne norme imao je Kazinci. Stvaranje te norme razlikuje se od razvoja slovačkog i rumunskog književnog izraza, pre svega po tome što u mađarskom jeziku nisu postojale značajne razlike između dijalekata, pa je to olakšalo formiranje književnog jezika. Diskusije su se vodile uglavnom oko pravopisa i proširivanja jezičke građe. Mađarska jezička reforma bila je puristička. U njoj su se ispoljila nastojanja ka razvijanju unutrašnjih snaga jezika, a ne ka korišćenju stranih izvora. Tako su, na primer, ponovo postali produktivni već mrtvi sufiksi. I pored oštre kritike novih reči od strane savremenika, vreme je mnoge pokušaje potvrdilo u pozitivnom smislu.

2.

U posmatranju sadašnjeg stanja standardnojezičkih izraza mađarskog, rumunskog, slovačkog i rusinskog jezika u Vojvodini polazimo od činjenice da svaki standardni jezik mora biti normiran i polivalentan (Brozović, 1970), pa nas u prvom redu zanima kako se odvija normiranje tih jezika i koje okolnosti omogućuju da se polivalentnost tih standardnojezičkih izraza razvije.

Poznata nam je pojava standardnojezičke varijantnosti, na primer: u engleskom jeziku — američka i britanska varijanta, u nemačkom — nemačka, austrijska i švajcarska varijanta, — u portugalskom — kontinentalna i brazilska varijanta, u španskom — pirinejska i južnoamerička varijanta, u srpskohrvatskom jeziku — istočna i zapadna varijanta, itd. Da li se o toj pojavi može govoriti kada je reč o standardnojezičkom izrazu kojim se služi deo etničke zajednice koji se nalazi izvan granica društveno-političke zajednice u kojoj živi etnička matična? Društvena praksa pokazuje da u takvim slučajevima nema pojave standardnojezičke varijantnosti ako nisu prisutna nastojanja za stvaranjem posebnog standarda od strane države u kojoj deo etničke zajednice živi, kao kolektivitet sa statusom nacionalne manjine ili narodnosti. Naime, kod pripadnika nacionalne manjine ili narodnosti postoji izrazita tendencija da poštovanjem i prihvatanjem standardnojezičke norme koja važi u društveno-političkoj zajednici etničke matice očituju svoju nacionalnu pripadnost.

Imajući u vidu jugoslovenski model višejezičnosti i ustavnopravne odredbe o ostvarivanju ravnopravnosti jezika naroda i narodnosti, sasvim je prirodno da pripadnici mađarske, rumunske i slovačke nacionalnosti prihvataju

standardnojezički izraz koji je važeći u državama u kojima živi njihova etnička matična. Jezici narodnosti Vojvodine razvijaju se, doduše, u uslovima koji su manje-više različiti od uslova u kojima se razvijaju ti jezici u društveno-političkim zajednicama njihove etničke matice, ali težnja ka jedinstvenoj normi i prihvatanje te norme sprečavaju pojavu posebnog sandarda. Neke specifičnosti se, ipak, javljaju, pre svega na području društveno-političke terminologije, o čemu će docnije biti nešto više rečeno.

2.1. Poseban slučaj u Vojvodini predstavlja standardizovanje rusinskog jezika. Za razliku od ostalih jezika narodnosti, rusinski jezik se govori jedino u Jugoslaviji (Kočiš, 1978). On je, pored toga, i relativno mlad jezik. Kao nastavni jezik upotrebljava se povremeno u XVIII, XIX i početkom XX veka. Od 1918. godine rusinski jezik je bez prekida nastajni jezik u školi. Prve knjige svetovnog karaktera objavljuju se krajem XIX veka, a od početka XX veka na njemu se razvija umetnička književnost. Prva školska gramatika izdata je 1923. godine. Prvi pravopis je štampan 1971. godine, a prvi obimniji rečnik 1972. godine.

Na osnivačkoj skupštini Rusinskog narodnog prosvetnog društva 1919. godine vođena je diskusija o izboru književnog jezika Rusina. Predloženi su bili i ruski i ukrajinski i ugro-ruski, da bi se na kraju prihvatilo rešenje da se književni rusinski razvije na bazi krsturskog dijalekta, tj. govora Rusina koji žive u Ruskom Krsturu (Bačka) i njegovoj okolini. U periodu između dva rata kulturna delatnost vojvođanskih Rusina bila je živa. Novine, časopisi i kalendari na rusinskom jeziku umnogome su doprineli razvoju rusinskog književnog jezika. Međutim, rad na normiranju savremenog rusinskog jezika otpočinje tek početkom šezdesetih godina ovog veka, naučnom delatnošću Nikole Kočiša, i odvija se veoma intenzivno do njegove prerane smrti 1973. godine. Najznačajnija Kočišova dela su: pravopis i gramatika rusinskog jezika, kao i priručni trojezični terminološki rečnik srpskohrvatskog, rusinskog i ukrajinskog jezika.

Ako ovome što smo rekli o rusinskom jeziku dodamo još i činjenicu da se samo 0,8% stanovništva Vojvodine služi rusinskim kao maternjim jezikom, biće shvatljivo s kakvim se poteškoćama suočava razvijanje polivalentnosti rusinskog jezika, iako institucionalna višejezičnost u Vojvodini pruža mogućnost za razvijanje i tog bitnog atributa standardnog jezika.

2.2. Normiranje mađarskog, rumunskog i slovačkog jezika odvija se u okviru akademija

nauka u Mađarskoj, Rumuniji odnosno Slovačkoj. Mađari, Rumuni i Slovaci u Vojvodini, kao što smo već rekli, prihvataju tu normu. Stoga se nisu formirale vojvodanske standardnojezičke varijante tih jezika. Međutim, prihvatanje standardnojezičkog izraza koji je formiran na bazi dijalekta ili govora različitog od idioma kojim se služi nacionalna manjina ili narodnost može da dovede do pojave diglosije. Tako, na primer, školovani Rumuni, pre svega, oni koji su pohađali nastavu na rumunskom jeziku, u neformalnim govornim situacijama upotrebljavaju banatsku regionalnu varijantu rumunskog jezika, dok se standardnojezičkom varijantom služe u situacijama formalnog karaktera (Mikeš, Magdu, Junger, 1982).

Banatska regionalna varijanta rumunskog jezika se umnogome razlikuje od književne norme po fonološkim i morfološkim osobinama. Sem toga, u banatskom govoru postoji veliki broj reči kojih nema u književnom jeziku. To su mahom reči srpskohrvatskog, mađarskog i nemačkog porekla. Uopšte uzevši, rumunski jezik koji se govori u Vojvodini je konzervativniji, i zatvoren je za prodiranje neologizama francuskog porekla.

Pojava diglosije nije karakteristična za upotrebu mađarskog jezika. Mađarski živalj naseljen u Vojvodini potiče iz raznih krajeva mađarskog područja, pa se dijalekti nisu posebno negovali. A i inače, razlika između mađarskih dijalekata, kao što smo već spomenuli, je mnogo manja nego u ostalim jezicima na ovim prostorima. U nekim ruralnim sredinama razvili su se, doduše, lokalni govori, ali karakteristike tih govora se danas zapažaju mahom samo kod starijih meštana.

U mađarskoj lingvističkoj literaturi postoji tradicionalna podela na narodni jezik, opšti jezik i književni jezik (Deme, 1970). Narodnim jezikom se smatra razgovorni jezik koji se upotrebljava u ruralnim sredinama, s nekim dijalekatskim primesama, ili jezik manje obrazovanih ljudi u urbanim sredinama. Opšti jezik predstavlja standardnojezički izraz koji se upotrebljava u svakodnevnom komuniciranju, dok je književni jezik negovani standardnojezički izraz književnosti, nauke, struke i publicistike. Služeći se tom nomenklaturom, možemo reći da mađarski književni jezik u Vojvodini predstavlja standardnojezički izraz istovetan onome u NR Mađarskoj, dok se u opštem jeziku primećuju neke male razlike.

U odnosu na ostale jezike narodnosti u Vojvodini, mađarski je u najpovoljnijem položaju što se tiče mogućnosti polivalentne primene u društvenoj praksi, pre svega zato što opslužuje

govornike različitih profila i maternji je jezik 18% stanovništva Vojvodine, čiji veliki deo živi u privredno i kulturno razvijenim sredinama. Uslovi za negovanje mađarskog standardnog jezika mogu se smatrati podjednako povoljnim kako u pogledu institucionalnih faktora tako i u pogledu objektivnih datosti, što nije slučaj s ostalim jezicima narodnosti Vojvodine.

Slovački jezik, na primer, iako mu institucionalni faktori omogućuju polivalentnu primenu, ipak ne može da premosti sve prepreke koje proističu iz objektivnih datosti, pre svega iz relativno malog broja izvornih govornika, koji sačinjavaju svega 3% stanovništva Vojvodine i žive pretežno u ruralnim sredinama. Rumunski jezik, iako je samo neznatno manje zastupljen kao maternji jezik, svega 2% stanovništva Vojvodine, još je u nepovoljnijem položaju od slovačkog, jer Rumuni, za razliku od Slovaka, žive mahom u privredno manje razvijenim ruralnim sredinama, a nemaju jak kulturni centar kao što je Bački Petrovac za Slovake. Ove momente treba imati u vidu kada u daljem izlaganju budemo razmatrali primenjene aspekte standardizacije u ovoj višejezičnoj zajednici.

2.3. Pre nego što pređemo na razmatranje primenjenih aspekata standardizacije jezika narodnosti Vojvodine, potrebno je da kažemo nešto i o srpskohrvatskom jeziku, koji je maternji jezik 74% stanovništva Vojvodine, a u manjoj ili većoj meri njime se služe, kao jezikom sredine, gotovo svi žitelji Vojvodine. Razvoj i stanje njegovog standardnojezičkog izraza u Vojvodini nije predmet ovog našeg razmatranja. Nas ovde prvenstveno zanima njegovo mesto u etno-jezičkoj strukturi Vojvodine i funkcija njegovog standardnojezičkog izraza u društvenoj praksi ove višejezične zajednice.

Poznato je da srpskohrvatski jezik bitise na ovim prostorima i razvija se u višejezičnoj, višenacionalnoj i višekulturnoj zajednici već od kraja XVII stoleća. U zavisnosti od istorijskog trenutka i statusa koji je u datim istorijsko-kulturnim odnosima imao srpskohrvatski jezik, razvijanje standardnojezičke norme i pitanje standardnojezičke varijantnosti bilo je uvek u manjoj ili većoj meri prisutno u ovoj zajednici. Ono što je zajedničko za sve istorijske trenutke u unapređenju standardnog ili književnog srpskohrvatskog jezika u Vojvodini jeste stalna borba dveju suprotnih tendencija — s jedne strane, težnje za očuvanjem čistote jezika putem otklanjanja uticaja jezika s kojima je srpskohrvatski u stalnom kontaktu, a s druge strane, otvorenost za prijem jezičkih elemenata koji proističu iz kulturnih kontakata

ta. Moglo bi se reći da fleksibilnost standardnojezičkog izraza i tolerancija u odnosu na standardnojezičke varijante predstavljaju dve bitne odlike standardnojezičke prakse u Vojvodini.

Funkcija standardnog ili književnog srpskohrvatskog jezika u društvenoj praksi Vojvodine određena je, s jedne strane njegovim statusom kao jednog od ravnopravnih jezika ove društveno-političke zajednice, što znači da on ne uživa viši institucionalni status od ostalih jezika, tj. jezika narodnosti Vojvodine. S druge strane, pak, imajući u vidu objektivne datosti, pre svega visok procenat njegovih izvornih govornika, kao i činjenicu da on u jugoslovenskim razmerama omogućuje najširu komunikaciju, funkcija srpskohrvatskog standardnojezičkog izraza prevazilazi okvire srpskohrvatskog jezičkog područja i ima mnogo veći komunikacijski značaj od jezika narodnosti.

Taj komunikacijski značaj, ili prednost, koja proističe, pre svega, iz objektivnih datosti, postavlja i velike zahteve u pogledu njegovog standardizovanja, iziskuje veću odgovornost poslenika u oblasti primenjene lingvistike u odnosu na njegovo normiranje i više angažovanja u negovanju njegovog standardnojezičkog izraza od strane kulturno-prosvetnih radnika, prevodilaca, lektora i ostalih poslenika na području unapređenja kulture srpskohrvatskog jezika, nego što je to, možda, potrebno u drugim, etno-jezički manje-više homogenim sredinama. Izvesni nedostaci u toj delatnosti reflektuju se i u poteškoćama koje se javljaju u oblasti terminologije, pre svega iz društveno-političke oblasti, koja se upotrebljava u svim jezicima narodnosti. Naime, za jezike narodnosti društveno-politička terminologija u srpskohrvatskom jeziku predstavlja uzor po kojem se formiraju izrazi i termini koji obeležavaju naše društveno-političke institute.

Pomenuvši ovo pitanje, već smo prešli na područje primenjenih aspekata standardizacije.

3.

3. 1. Termini i izrazi koji obeležavaju našu društveno-političku stvarnost predmet su istraživanja u više vojvodanskih institucija i teme su razmatranja na mnogim stručnim i naučnim skupovima koji se poslednjih godina održavaju u Vojvodini. Mi ćemo se ovde osvrnuti na neke probleme o kojima je bilo reči na I i II simpozijumu „Kontrastivna jezička istraživanja“, koji su, u organizaciji nekoliko instituta Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, održani, na pomenu-

tom fakultetu, decembra 1979. i 1982. godine, u saradnji sa Društvom za primenjenu lingvistiku Vojvodine.

U jednom takvom saopštenju izneti su rezultati analize društveno-političkih termina u pet polučasovnih informativno-političkih emisija Radio-Novog Sada, emitovanih na srpskohrvatskom, mađarskom, slovačkom, rumunskom i rusinskom jeziku istoga dana (Jocić, 1980). Pažnja je u toj analizi bila usmerena na: frekvenciju pojavljivanja izraza i termina, njihovo poreklo, na uočavanje reči i termina koji se javljaju u mađarskom, slovačkom i rumunskom jeziku u Jugoslaviji, a nema ih u tim jezicima van Jugoslavije, ili se pojavljuju u istom obliku, ali u drugom značenju.

Rezultati analize pokazali su da su društveno-politički termini uglavnom predstavljeni sintagmatskim vezama u svih pet jezika. Broj konstituenata u sintagmi kreće se od dva do petnaest. U svim analiziranim tekstovima javljaju se internacionalizmi, reči iz takozvane civilizacione leksike. Karakteristično je da u srpskohrvatskom ima najviše internacionalizama, zatim u rusinskom jeziku, nešto manje u rumunskom i slovačkom, a izrazito najmanje u mađarskom jeziku. Značenjski posmatrano, velik broj internacionalizma ostvaruje sasvim nova, specifična značenja, karakteristična za jugoslovensku društveno-kulturnu sredinu. U korpusu na mađarskom, slovačkom i rumunskom jeziku javlja se priličan broj termina kojih nema u mađarskom jeziku u Mađarskoj, slovačkom jeziku u Slovačkoj i rumunskom jeziku u Rumuniji. Ima i jedan broj društveno-političkih termina koji postoje od ranije u navedenim jezicima, ali im je značenje različito od onog koje imaju u okviru jugoslovenskog kulturnog konteksta.

Posebno su zanimljivi rezultati koji se odnose na rusinski jezik. Od ukupno izdvojene 362 lekseme i sintagme samo desetak pripada izvornom vokabularu rusinskog književnog jezika. Ogromna većina društveno-političkih termina ekscerpiranih iz navedene emisije nastala je prema uzoru srpskohrvatskog jezika. Mali broj leksičkih jedinica ušao je iz ukrajinskog, zatim ruskog, a iz srpskohrvatskog preko 100 jedinica. I velik broj internacionalizama (koji su, kao što smo već rekli, karakteristični za rusinsku društveno-političku terminologiju) primljen je preko srpskohrvatskog jezika.

Posle detaljnije analize slovačkog teksta ove radio emisije, posebno imenskih sintagmi, konstatovana je velika sličnost površinskih struktura tih sintagmi s njihovim srpskohrvatskim ekvivalentima (Turčan, 1980).

Mađarski termini u oblasti bankovnog i poštanskog poslovanja u nas bili su takođe predmet ispitivanja (Reffle, 1980). Suštinsko pitanje tog izlaganja bilo je: na osnovu kojih kriterijuma možemo utvrditi da li je neki termin preveden pravilno sa srpskohrvatskog na jezik narodnosti ili nije? Da bi se dobio odgovor na to pitanje, potrebno je izvršiti nekoliko analitičkih postupaka. Prvo se ispituje u kojim kontekstima se javlja dati termin; zatim se proverava fleksibilnost date jezičke strukture u odnosu na mogućnosti prevođenja; analiziraju se sociokulturni elementi, tj. proverava se da li institucija o čijem nazivu je reč postoji u društvenoj zajednici etničke matice; i najzad, proverava se da li se dati termin već odomaćio u jeziku koji se javlja izvan naših granica.

U prevođenju društveno-političkih termina i izraza sa srpskohrvatskog na rumunski jezik postoji tendencija koja ide linijom manjeg otpora — termini se preslikavaju sa srpskohrvatskog na rumunski jezik (Berlovan, 1980). Tako nastaju kalkovi, umesto izraza i termina u kojima bi se očitovala struktura standardnojezičkog izraza. Dešava se takođe da se umesto već postojećih termina u rumunskom jeziku upotrebljavaju kovanice po uzoru na srpskohrvatski termin. Takvi postupci nisu u skladu s prihvatanjem jedinstvene standardnojezičke norme koja bi važila za celo područje rumunskog jezika — u Rumuniji i van njenih granica.

Terminologija iz oblasti međunacionalnih odnosa privlači posebno interesovanje sociolingvistički orijentisanih istraživača (Mikeš et al. 1984). Iako na prvi pogled može izgledati da je raspravljanje o toj terminologiji od drugorazrednog značaja, kontrastivna analiza te terminologije može doprineti boljem razumevanju tekstova iz oblasti međunacionalnih odnosa, što svakako ima svoj udeo i u unapređenju tih odnosa u višejezičnim zajednicama. Da bi ti izrazi i termini postali deo standardnojezičkog vokabulara u srpskohrvatskom jeziku i u jezicima narodnosti, moraju se podvrći kolokacijskim i kontekstualnim testovima na primerima različitih tekstova na tim jezicima. Takvim postupkom se izdvajaju bitne značenjske komponente u semantičkoj strukturi termina i konstatuju se eventualne nedoslednosti u njihovoj upotrebi. Pri tom se ima u vidu da su u semantičku strukturu tih termina i izraza ugrađene istorijske, pravne i političke značenjske komponente.

Ovo su samo neki aspekti standardizacije u oblasti terminologije, u prvom redu oni koji predstavljaju posebne odlike standardizacije u višejezičnim sredinama.

3.2. Na kraju, valjalo bi nešto reći i o vaspitno-obrazovnim aspektima standardizacije u višejezičnim sredinama. Spomenuli smo već da negovanje jezika i razvijanje jezičke kulture ima poseban značaj u višejezičnim sredinama. Za sadašnji trenutak koegzistencije više jezika u našim prostorima standardizacija bilo kojeg od tih jezika javlja se kao preka potreba u procesu usvajanja i učenja jezika sredine, tj. jezika koji nije maternji, ali nije ni strani, a njegova upotreba je prisutna u komuniciranju u datoj sredini. Taj jezik deca mogu naučiti u porodici, u igri sa svojim vršnjacima, u opšte-
nju s rodbinom i poznanicima, a postoje i pedagoški usmerene aktivnosti u predškolskim i školskim ustanovama koje omogućuju usvajanje tog jezika.

Znamo da su za nastavu jezika potrebne gramatike i udžbenici. Stvaranje tih preduslova za uspešnu nastavu jezika sredine odvija se u stalnoj interakciji s radom na standardizaciji, pa se može s pravom pretpostaviti da zahtevi koji se rađaju iz vaspitno-obrazovnih pobuda pozitivno utiču na tokove standardizacije u višejezičnim sredinama.

Literatura

Arato, Endre (1983). Borba za stvaranje književnog jezika u istočnoj Evropi, *Kulturno-jezički pokreti naroda Habzburške monarhije u XIX veku*, Novi Sad.

Berlovan, Gheorghina (1980). Traducerea din limba sirbocroata în limba română a unor termeni si expresii din domeniul social-politic, *Simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

Brozović, Dalibor (1970). *Standardni jezik*, Zagreb.

Bozović, Dalibor (1982). O sadržaju pojma *norma* u leksikologiji i leksikografiji, *Leksikografija i leksikologija (Zbornik referata)*, Beograd—Novi Sad.

Deme, László (1970). *Nyelvi és nyelvhasználati gondjainkról*, Bratislava.

Dudok, Daniel (1980). Jezik Slovaka u SFRJ i njegovo proučavanje, *Simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

Jocić, Mirjana (1980). Društveno-kulturna sredina kao faktor jezičkog približavanja i kreativnosti u jeziku, *Simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

Kočiš, Nikola (1978), *Lingvistični roboti*, Novi Sad.

Mikeš, M. Magdu, L., Junger, F. (1982), Upotreba dva (ili više) jezika u radnoj organizaciji, *Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije*, br. 6, Zagreb.

Mikeš, M., Nećak, D., Nećak-Lük, A., Junger, F., Vlahović, P. (1984), Terminologija iz oblasti međunarodnih odnosa, *II simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

Reffle, Gyöngyi (1980), Kontrastivna analiza termina bankovnog poslovanja, *Simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

Turčan, Jaroslav (1980), Prilog proučavanju društveno-političke terminologije u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku, *Simpozijum: Kontrastivna jezička istraživanja (Zbornik radova)*, Novi Sad.

